

הקדמה

בשבח והודיה לה' יתברך, אנו מוציאים לאור את הכרך השני בסדרת "דרך מצותיך - המבואר", הכולל אחד-עשר מאמרים מתוך הספר "דרך מצותיך - טעמי המצות", לפי סדרם בספר המקורי.

הספר "דרך מצותיך - טעמי המצות" חובר על-ידי אדמו"ר הצמח-צדק, הנודע בכינוי זה על שם ספרו שו"ת צמח-צדק המפורסם, נכדו של בעל התניא והאדמו"ר השלישי בשושלת חב"ד. ספר זה נחשב כאחד מספרי היסוד של תורת חסידות חב"ד, ובו נתבארו תוכנן של מצוות התורה על-פי דרך חסידות חב"ד.

למעלות מהדורה זו וכללי עריכתה - ראה בפתח דבר לכרך הראשון.

*

כמחצית מכרך זה מכילה את הביאור למאמר "מצות האמנת אלקות", הנחשב לכעין חיבור עיוני ויסודי בפני עצמו, העוסק בביאור יסודות האמונה במציאות הבורא לפי סדר העיקרים שמנה הרמב"ם. בביאור מאמר זה הושקע עמל רב להסביר את הדברים בהרחבה על-פי ביאורי החסידות במקומות אחרים. מחמת עומק העניין, אריכות הביאור וריבוי הפרטים המתבארים בגוף המאמר, ערכנו כעין מבוא למאמר, שבו נתבארו עיקרי הדברים בצורה מסודרת ותמציתית.

ברצוננו להודות ל'חוזר' הגאון החסיד הרב יואל כהן שליט"א על הכוונתו ועזרתו הרבה בפירוש של מאמר עיוני זה.

כמו כן תודתנו נתונה לרב יעקב יוסף שי' קופרמן על הערותיו המועילות, ולרב שמואל שי' וולס והרב אברהם שי' וולף על עזרתם בעריכת והכנת הספר לדפוס.

*

ויהי רצון, שלימוד טעמי המצוות כפי שנתבארו בפנימיות התורה ובפרט בתורת החסידות, יוסיף חיות והתלהבות בקיום המצוות בהידור, ובקרוב ממש נזכה לקיום הכתוב בריש שיר השירים "ישקני מנשיקות פיהו", וכפי שפירש רש"י: "מובטחים מאתו להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתר צפונותיה", בביאת משיח צדקנו שיגלה לנו אמיתת טעמי המצוות בקרוב ממש.

תורת חב"ד לבני הישיבות

9 איסור עבודת כהן בעל מום וכניסתו להיכל

צד הקדושה וצד הקליפה מנהלים ביניהם "מלחמה" קשה, כאשר כל צד מנסה להוציא מהצד שכנגד "שלל רב" * המום הקיים בגוף הגשמי משקף תהליך שנעשה בעת המשכת הנשמה מלמעלה למטה, הוא ביטוי ל"תחבולה עצומה וחכמה עמוקה" של צד הקדושה ב"מלחמת" הבירורים, והעניין כולו נעוץ ב"סוד כמוס" של הבורא יתברך * מתוך הדברים מתבאר מדוע כהנים בעלי מום הותרו לאכול מבשר הקדשים אך נאסרו בכניסה להיכל ולמזבח

49 מצות קידוש השם ואיסור חילול השם

מצוות קידוש ה' היא מצווה כללית ומרכזית, ועניינה הוא לגלות ולפרסם את האמונה האמיתית בה' בעולם, עד כדי מסירת-נפשו של היהודי * גם על-פי קבלה תוכן מצווה זו תופס מקום מרכזי בעבודת היהודי - על-ידיה נעשית המשכת המשכת אור אלוקי חדש בכללות סדר ההשתלשלות, וזו תכלית קיום המצוות כולן * כהכנה להמשכה נעלית זו, צריך למנוע מצב של עשיית "חלל" ו"מקום פנוי" מגילוי אלוקי על-ידי חילול ה'

75 מצות אמירת קדושה בכל יום

על-פי הזהר, ישנה מצוות עשה של תורה לקדש את השם בכל יום על-ידי אמירת שלוש פעמים "קדוש" בנוסח הקדושה * בנוסח זה נרמז כללות סדר המשכת אור-אין-סוף שלמעלה מהשתלשלות בהשתלשלות * שלושה שלבים בהמשכה זו, הבאים כתוצאה מעבודת בני-ישראל בשלושת התחומים: מסירות-נפש על קידוש השם, לימוד התורה וקיום המצוות, והם שייכים לשלושת סוגי האהבה - "בכל לבבך", "בכל נפשך" ו"בכל מאדך"

99 איסור עבודת האדמה והאילנות בשביעית

חיובי השביתה השונים של שבת, יום-טוב, חול המועד ושביעית, נובעים מהבדלים שישנם בשביתה ועליית הכוחות האלוקיים המלוכשים בעולמות למקורם בזמנים אלו * בשנה השביעית נעשית עליית המלכות, ה"ארץ" הרוחנית, למקורה למעלה בעולם האצילות * עלייה זו היא התוכן הפנימי של דיני השביעית: שביתה עבודת הקרקע ממלאכה, הפקרת פירות השדה ושמיטת כספים, והיא באה לידי ביטוי גם בהשוואה הקיימת בין האדם וחית השדה באכילת פירות שביעית

135. מצוה לרדון במקח וממכר

הקניין הוא העברת החפץ הנקנה מרשות המוכר לרשות הקונה, והוא נעשה באמצעות שני גורמים מהותיים: משיכת הדבר הנקנה מרשות המוכר ותשלום תמורתו על-ידי הקונה * ככל הדברים שלמטה, גם המשיכה ותשלום הכסף קיימים בשורשם ברוחניות * תוכנה הכללי של עבודת האדם הוא, להעביר את נשמתו וכוחותיה מרשות הרבים, "טורי דפרודא", לרשות היחיד, "יחירו של עולם" * בתמורה לכך הקב"ה, הקונה, משלם "כסף", שעניינו הוא התגלות האהבה רבה ו"כיסופים" לה' בנפש האדם

159. איסור אונאה

איסור אונאה משמעותו, שהמוכר לא יגבה מחיר יקר יותר מערכו של החפץ אותו הוא מוכר, והקונה לא ישלם פחות מערכו של החפץ אותו הוא קונה * עניין זה קיים גם ברוחניות: ההמשכה האלוקית מדרגה לדרגה צריכה להיות בהתאם לערכה של הדרגה התחתונה, לא יותר ולא פחות * בעניין זה ישנו הבדל בין דרך הקבלה לתורת החסידות: על-פי קבלה המוכר הוא העליון, המשפיע, והקונה הוא התחתון, המקבל, אך על-פי חסידות האדם התחתון הוא המוכר והקב"ה העליון הוא ה"קונה", "קונה הכל"

175. מצות וידוי ותשובה

העבירות גורמות לסילוק האור האלוקי ואף מוסיפות יניקה לקליפות, היפך מטרת המצוות שעניינן הוא תוספת גילוי אלוקי בעולמות * הצער והחרטה שבתשובה ממשיכים את ה"מקיף העליון" הממלא את האור שהמשכתו נעדרה, והוא אף "מסמא" את "עיני החיצונים" ואינו מאפשר את המשך יניקתם מהחיות האלוקית * הצער הנפשי עוקר את "נפש" הקליפה, והוידוי כפה עוקר את ה"גוף" שלה * מתוך הדברים עולה ביאור עמוק מדוע תשובה תיתכן דווקא בעולם הזה ולא בעולם הבא

225. מצות משא הארון בכתף

נשיאת הארון צריכה להיות על-גבי הכתף, באופן של "פנים כנגד פנים, ואחוריהם לחוץ" * פרטי דין זה מבטאים את מעלתה העצומה של התורה שניתנה לכני-ישראל, ומורים כיצד צריך האדם להתייחס ללימודה * בתורה ישנם שני עניינים כלליים: התורה כפי שניתנה להשגה, ומהותה הפנימית והעיקרית שהיא היותה מאוחדת לגמרי עם עצמות אין-סוף * מהות התורה היא היותה מושרשת ב"מקור התענוגים הוא אין-סוף ברוך הוא", הנעלה לאין-ערוך אפילו מבחינת הרצון העליון * בדרך זו יובן מדוע נענש דוד המלך על כך שקרא לתורה בשם "זמירות"

מצוות נדרים 271.

במצוות נדרים מצינו דבר והיפוכו: מצד אחד, הכוח לנדרור ולאסור את הדבר המותר הוא מעין הכוח להחיל קדושה על הקרבן, ומצד שני, בהקדשת קרבן ישנן כמה הגבלות בזמן ובסוג הבהמה שאינן קיימות בעניין הנדר * הכוח להחיל הנדר נעוץ בעצמיות הנשמה המושרשת בעצמיות אור-אין-סוף שלמעלה מחכמת התורה, ולכן דין נדרים מתחיל קודם לחיובי שאר המצוות וגם "מופלא סמוך לאיש" יכול לנדרור

מבוא למצוות האמנת אלקות 305.

מצוות האמנת אלקות 323.

לדעת הזהר, הרמב"ם, הרמב"ן, החינוך ורבינו יונה, מצוות האמונה נמנית כאחת מתרי"ג המצוות. תוכנה של מצווה זו על-פי חסידות הוא, להאמין שהקב"ה מרומם עד אין קץ מכל גדרי הנבראים, עד שהחכמה - הדרגה הנעלית ביותר שבנבראים - והעשיה שוות לגביו * על-פי יסוד זה מתבארים במאמר כל עיקרי האמונה במציאות הבורא שמנה הרמב"ם, בהרחבה ובפרטיות * מתוך הדברים מתורצות שאלות בסיסיות ביסודי האמונה, ומתבאר הדק היטב כיצד למרות התארים השונים בהם מכונה הקב"ה, ועל-אף היותו יודע את כל הנבראים, "מתפעל" ממעשיהם ומנהיגם בהתאם - בו עצמו לא נעשה כל שינוי או ריבוי ח"ו

איסור עבודת כהן בעל מום וכניסתו להיכל

(פרשת אמור) שלא יכנס כהן בעל מום להיכל ולמזבח (רע"ז), שנאמר "אך אל הפרכת לא יבא ואל המזבח לא יגש, כי מום בו". ועוד באו שני לאוין בעבודת בעל מום קבוע ועובר כמו שכתב החינוך. ובשרשי מצוה שם כתוב "שיש רמז לשלימות צורתו לענינים כו".

ולהבין שרש ענין הרחקת בעלי מומין מן העבודה והיתרם באכילתם בשר קדשי קדשים והמורם מקדשים קלים, כדכתיב לעיל מיניה "לחם אלהיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל", וכדפירש רש"י, וכן שנינו בריש פרק י"ב דזבחים במשנה: "בעלי מומים - בין בעלי מומים קבועים ובין בעלי מומים עוברים, חולקים ואוכלים, אבל לא מקריבין", והרי אכילת הכהנים היא כפרה לבעלים כידוע, יש להקדים מאמר הרשב"י בפרשת וישב קפ"א ע"א על פסוק זה.

וזה לשונו: תא חזי, בההיא שעתא דההוא נהר דנגיד ונפיק אפיק כל אינון נשמתין ואתעברת נוקבא, כלהו קיימין לגו בקורטא דלגו בסיטו קורטא. (פירוש, בתוך פנימיות יסוד ועטרת יסוד דמלכות שנקראות "ציון" ו"ירושלים", ולכך כפל לשונו: "בקורטא דלגו בסיטו קורטא"). וכד סיהרא אתפגים בההוא סטרא דחויא בישא, כדן כל אינון נשמתין דנפקין, אף על גב דכלהו דכין וכלהו קדישין, הואיל ונפלו בפגמו, בכל אינון אתרי דמטו אינון נשמתין כלהו אתברו ואתפגמו בכמה צערין בכמה פאבין, ואילין אינון דאתרעי בהו קודשא בריה הוא וכו'. רזא דמלה, שריין כגוונא דלעילא גופא אתפגים ונשמתא (פירוש, כשם שלמעלה אין יניקת החיצונים רק מהכלים ולא מנשמת הפרצופים, כך למטה גופא לכד אתפגים ולא נשמתא) לגו כגוונא דלעילא, ודא כגוונא דדא, ובגין כך אלין אינון דבעיין לחדתותי בחדתותא. עד כאן לשונו לענינינו, עם פירוש המקדש-מלך שם.

ולהבין זה, הנה תחלה יש לבאר ענין "פגמו דסיהרא" שבזה תלוי פגימת גוף הנשמות. והנה הלבנה מתמעטת בחצי האחרון של כל חודש, עד שבסוף החדש היא מסתרת לגמרי. וחוזרת ונולדת בעת המולד, ואז עושים ראש חודש ומקריבים קרבן מוסף. והולכת ומתגדלת, עד שבחצי החדש היא במילואה, ואחר כך חוזרת חלילה להתמעט ולהסתתר, ולהולד ולהגדל

עד שבחצי החדש היא במילואה, ואחר כך חוזרת חלילה להתמעט ולהסתתר, ולהולד ולהגדל כו'. וזהו על-ידי שאמר לה הקב"ה "לכי ומעטי את עצמך". וידוע, שהענין רומז למעלה במדת מלכותו יתברך המחיה עולמות בריאה-יצירה-עשיה, שיורדת כן על-דרך-זה בבי"ע, ובראש חודש נולדת ונעשית נקודה תחת יסוד, ועולת לקבל מאור החמה - שפע מדותיו יתברך המיוחדות במאצילן אין-סוף ברוך-הוא.

והירידה הזאת הוא כדי לברר בירורי ניצוצים שנפלו ב"שבירת הכלים" מ"ז" מלכין דתהו", שהיו בבחינת "יש" כמו שכתוב "וימלך וימת". כי המלוכה רומז על התגלות המדה, להיות "יש" ודבר מורגש, כמו שירגיש חכמתו. ומזה היה סיבת המיתה להיות התהוות סטרא אחרא שהם בחינת הקליפות שהם "יש" גמור לומר "לי יאורי". וכמו שכתוב "ראית איש חכם בעיניו, תקוה לכסיל ממנו". פירוש: אף-על-פי שה"איש חכם" בחכמה דקדושה, בידיעת גדולת ה' והדר גאונו, אבל כשהחכמה בבחינת "יש", הלא דבר הוא וחכם "בעיניו" - אזי יש "תקוה", רצה לומר יניקה, ל"כסיל" העליון הידוע, שהוא שרש הסטרא אחרא - "ממנו". והיינו על-ידי השתלשלות: שבעולם הבריאה עדיין "כסיל" זה רובו טוב, וכאמר רז"ל "שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו", וביצירה מתגבר הרע יותר, עד שבעשיה רובו רע. ועליו כיוונו רז"ל, "נתן עיניו במקדש ראשון והחריבו, נתן עיניו במקדש שני כו'", ואין המאמרים סותרים זה את זה. ועל-דרך-זה נפלו הכלים די' ספירות דב"ן דתהו, שהיו בבחינת "יש", בבי"ע.

והבירור שלהם הוא על-ידי עשר ספירות דמ"ה, שהחכמה היא בביטול במציאות לגמרי בהתחכמות זו בביטול הנמצאים אליו יתברך ד"אין עוד", וכן שאר כל המדות. ובהתגלותם בכלים דעשר ספירות דב"ן שנפלו, הם פועלים בחינת הביטול גם בהם. וזוהי ענין הבירור שלהם, שמקבלים הביטול על-ידי גילוי עשר ספירות דמ"ה. וכענין מה שנאמר "הולך את חכמים יחכם".

אך צריך להבין, דמכאן משמע שהבירור הוא על-ידי המלכות, וכן כתוב "ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה", וברוכתי טובא מבואר בזהר שהבירור הוא על-ידי החכמה, והוא אומר "בחכמה אתברירו"?

והענין ששניהם אמת, כי יש ב' מיני בירורים: אחד לברר הטוב מן הרע ממש, וזהו על-ידי המלכות שיורדת בבי"ע, ששם הניצוצי קדושה מובלעים תוך הסטרא אחרא בנוגה דבי"ע, ומלקטת אותם ומפרדת הרע מהם, ועולים בבחינת מ"ן ביסודה. ואז אחר כך נמשך בחינת מ"ד, והוא בחינת החכמה, שבה אתברירו בירור ב' - להיות מ"ד דמ"ה מברר מ"ן דב"ן, ואז נהפך המ"ן לאלקות ממש, ונכלל בחכמה שהיא המ"ד. והוא כמו על-דרך משל בזיווג זכר ונקבה, שהנקבה מזרעת זרע גם כן, כידוע ממאמר רז"ל "אשה מזרעת", וכן הסכימו חכמי הטבע. והזרע הוא ממובחר מה שנתברר מהמאכלים שאוכלת. ואחר כך זרע הזכר מברר את זרעה, והפסולת נדחה, ומן המובחר נעשה הולד.

והנה ביאור ענין ב' מיני הבירורים למעלה, הוא מובן מענין הפרש שבין משה לאליהו. כי משה היה בודאי גדול מאלהו, ואפילו רשבי" - אמרו בזהר דמיליה אתחקקון לעילא ומלוי דאליהו לתתא. ולכן אליהו הוא שליח לצורך הצדיקים כדאיתא בזהר ובגמרא. ואעפ"כ יש

מעלה באליהו גדולה מבכולם, שגופו עלה בסערה ונזדכך כליכך, מה שאפילו משה נקבר גופו בארץ.

והענין כי אליהו בגימטריא ב"ן, שמשם שרשו, והוא בחינת חיצוניות. ולכן הגיע הזיכוך גם לגופו, שהיה בחינת ביטול המציאות בגופו בתכלית, עד שנהפך להיות כאחד מן המלאכים העליונים, שנאמר בהם "וצבא השמים לך משתחויים". כי חיצוניות שלמעלה יכול להיות נשפל ולשלח פארותיו למטה מאד. מה שאין-כן במשה שנמשך משם מ"ה, כמו שנאמר בו "ונחננו מ"ה", והוא בחינה פנימית שאינו יכול לשלח גילוי כל-כך בגוף גשמי - תכלית החיצונית. ומכל מקום מעלת הביטול שהגיע למשה בפנימיותו, נעלה יותר מפנימיות דאליהו, שהרי "שכינה מדברת מתוך גרונו של משה". והיינו לפי שפנימיותו נמשך ומאיר שם מ"ה שלמעלה משם ב"ן.

ועל-פי זה יובן גם כן ענין ב' הבירורים שנזכרו לעיל. כי הבירור הראשון לברר הטוב מן הרע, דהיינו שיהיה בחינת "ביטול היש" על-כל-פנים באותו ניצוץ המתברר. שמתחלה היה "יש" גמור בעודו מעורב עם הרע האומר "לי יאורי", הגם שיודע את ה' אין בו ביטול רצון בשום ענין. ולכן מצירים הע' שרים לישראל, הגם שיודעים חשיבותם בעיני ה', וכמו שכתוב בזהר שאומרים להס"מ "ירא בשת מקודשא בריך הוא ושכינתיה", אעפ"כ הם עושים שלהם, ומכניסים מחשבות רעות במלך ושרים להציר לישראל, כמו שכתוב בזהר "דאעיל מחשבתיה כו'". וכשהניצוץ עולה ונעשה בו ביטול היש, זהו ענין הבירור הראשון. והיינו על-ידי שם ב"ן דוקא, שממנו נמשך הביטול גם בריחוק למטה מטה. אבל הוא ביטול נמוך, כלומר ביטול היש לבר. וזהו סוד "ותתן טרף" - ירידת השכינה לברר בירורים. וזהו הנקרא מ"ן. ואחר כך נמשך ומאיר עליהם הארת אלקות מן שם מ"ה, שהוא ביטול האמיתי, כמו שהוא קמיה ממש ד"אין עוד", כנזכר לעיל בענין יו"ד ספירות דמ"ה. וזהו הנקרא מ"ד שמברר מ"ן בירור שני, להיות בו גם כן ביטול זה. וזהו "בחכמה - כח מ"ה - אתברירו".

והנה, מפני שהבירורים שהמלכות מבררת הוא להפריד הטוב מן הרע הגמור, ועל כרחק המברר מוכרח להתלבש בהמתברר, אם כן מובן שזהו ירידה גדולה לה לירד בבי"ע ולהתלבש בהיכלות החיצוניים, וזהו סוד מיעוט הירח הנ"ל. אך ענין הפגימו הוא סוד כמוס. כי הנה ענין בירור זה, הרי הוא מלחמה עצומה עם הקליפות להוציא מהם חיותם, שכשמוציאים הטוב מהם - מתים. כמו שכתוב בספר הגלגולים פרק ב באריכות שאין להם שום קיום זולתי הטוב המובלע בהם שמחיה אותם כו'. ולזאת מוסרים נפשם ממש לחטוף ניצוץ קדושה על-ידי כל תחבולות שאפשר, כגון להחטיא האדם וכיוצא. וכמו שכתוב "לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב", ומכל-שכן שמתאמצים ביותר שלא להוציא מהם מה שחטפו כבר. ולכן נקראת המלכות "אשת חיל", ללחום מלחמת ה' להוציא בלעם מפיו, ו"כל זיני קרבא אפקיד בידהא".

והנה יש אופן במלחמה הגשמית שלפעמים מוכרח האחד להניח את עצמו מוכה קצת ביד השני עד שירדוף אחריו. והוא תחבולה עצומה וחכמה עמוקה כדי להוציא אל מקום טוב ורחב, עד שאחר כך יכה ויחרימהו מכל וכל עד בלתי השאיר לו שריד. ואם לא היה מניח את עצמו מוכה בתחלה, לא היה יכול לעשות לו מאומה. ונמצא שבאמת מתחלה השונא מכה בו גם כן ומאבד כמה אנשי חיל, אך זהו לרעתו כדי להשמידו אחר כך לגמרי.

איסור עבודת כהן בעל מום וכניסתו להיכל

טעם זה תואם ליסוד מרכזי בספר החינוך המבאר את טעמן של כמה וכמה מצוות כפעולות גשמיות שיעודן הוא לעורר את מחשבת האדם וכוונתו. בהמשך הדברים כותב החינוך טעם נוסף:

"ומלבד זה, אפשר שיש בשלמות צורתו רמז לענינים שמתוך מחשבות האדם בהן תטהר נפשו ותתעלה, ולכן אין ראוי בשום צד שיהיה בו שנוי צורה מכל צורותיו, פן תתפזר נפש המחשב מצד השנוי ותנוד מן החפץ".

מתוך דבריו ניתן להבין, ששלמות הצורה החיצונית של גוף האדם היא "רמז לענינים" עמוקים יותר הקשורים לטהרת הנפש ועלייתה. ואכן, במאמר מבאר, על-פי דברי הזהר, את שורשו ותוכנו של הפגם הנעשה בגוף האדם רח"ל, ומדוע הדבר מונע את עבודת הכהן שבו נמצא פגם זה במקדש ואת כניסתו להיכל ולמזבח.

ולחבין שרש ענין הרחקת בעלי מומין מן העבודה והיתרם באכילתם בשר קדשי קדשים והמורם מקדשים קלים, בדבתיב לעיל מיניה "לחם אלהיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל", וכדפירש רש"י, וכן שנינו בריש פרק י"ב דובחים: במשנה: "בעלי מומים - בין בעלי מומים קבועים ובין בעלי מומים עוברים, חולקים ואוכלים, אבל לא מקדיבין" - והרי אכילת הבהנים היא כפרה לבעלים כידוע.

(פרשת אמור) שלא יכנס כהן בעל מום להיכל ולמזבח (רע"ז), שנאמר "אך אל הפרכת לא יבא ואל המזבח לא יגש, כי מום בו". ועוד באו שני לאוין בעבודת בעל מום קבוע ועובר כמו שכתב החינוך.²

בכתובים שבפרשת אמור נתפרש איסור עבודת כהן בעל מום, קבוע ועובר, בעבודת בית-המקדש, וכן איסור כניסתו להיכל ולמזבח. במאמר זה מבאר את תוכנם הפנימי של איסורים אלו. בתחילה מביא בקיצור את דברי החינוך בעניין זה, ובהמשך מבאר את הדברים על-פי חסידות.

ובשרשי מצוה שם כתוב "שיש רמז לשלימות צורתו לענינים בו".

וזה לשון החינוך שם³: "לפי שרב פעולות בני אדם רצויות אל לב רואיהם לפי חשיבות עושיהן, כי בהיות האדם חשוב במראהו וטוב במעשיו, ימצא חן ושכל טוב בכל אשר יעשה בעיני כל רואיו; ואם יהיה בהפך מזה - פחות בצורתו ומשנה באבריו ואם אינו ישר בדרכיו, לא יאותו פעלותיו כל-כך אל לב רואיו, על כן באמת ראוי להיות השליח שהכפרה תלויה עליו, איש חן יפה תאר ויפה מראה נאה בכל דרכיו, למען יתפשו מחשבות בני איש אחריו".

(* מאמר זה מיוסד על מאמר אדמו"ר הזקן הנדפס בספר המאמרים תקס"ו ח"א עמ' קעד ואילך (בהוצאה החדשה). כמה מהענינים המוזכרים כאן בקיצור התבארו שם ביתר הרחבה, וחלקם שולב בביאור להלן.

(1) אמור כא, כג.

(2) מצוה ערה. רעו.

(3) מצוה ערה.

(4) אמור שם כב.

(5) צה, ב.

יניקת החיצונים רק מהכלים ולא מנשמת הפרצופים, כך למטה גופא לבר אתפנים ולא נשמתא) לְגוֹ פְּגוּנָא דְלֵעִילָא, וְדָא פְּגוּנָא דְרָא, וּבְגִין כְּךָ אֲלִין אִינוּן דְּבַעֲיִין לְחֻדְתוּתֵי בְּחֻדְתוּתָא. עַד כֹּאן לְשׁוֹנוּ לְעִנְיָנוּ, עִם פִּירוּשׁ הַמְקַדְש־מֶלֶךְ שָׁם.

תרגום: וכאשר הלבנה נפגמת בצידו של הנחש הרע, אז כל אותן נשמות שיוצאות, אף-על-גב שכולן טהורות וכולן קדושות - הואיל ויצאו בפגם, בכל אותם מקומות שהגיעו אותן הנשמות, כולן נשברו ונפגמו בכמה צערין וכמה כאבים, ובנשמות אלו חפץ הקב"ה וכו'. סוד הדבר: שורים כמו למעלה, הגוף נפגם והנשמה בפנים כמו למעלה, וזה כמו זה. ומשום כך אלו הן הצריכות להתחדש בחידושה (של הלבנה).

ומבאר המקדש מלך (במוסגר), שהסיבה לכך שהפגם הוא בגוף בלבד ולא בנשמה עצמה, היא מפני שכך הוא גם למעלה: ה"פגם", יניקת החיצונים מבחינת הקדושה, ייתכן רק בבחינת ה"כלים", אולם באור, ב"נשמת הפרצופים", מצד עצמו לא ייתכן עניין זה.

נקודת דברי הזהר לפי פשטם היא, שישנן נשמות היוצאות ונמשכות בזמן פגימת הלבנה, פגם הקשור לחטא הנחש הקדמוני. ונשמות אלו, אף שהן עצמן טהורות וקדושות, הן סובלות "כמה צערין וכמה כאבין", והן מתלבשות בגוף פגום. ובנשמות אלו חפץ ומתענג הקב"ה.

להלן במאמר יבאר את כללות עניין מיעוט פגם הלבנה ברוחניות; בהמשך יבאר על-פי זה את דברי הזהר על הסדר; ובסיום המאמר יבאר על-פי כל זה את תוכן איסור כניסת כהנים בעלי מומין להיכל ולמזבח והיתרם באכילת בשר הקדשים.

ולחבין זה, הנה תחלה יש לבאר עניין

אכילת הכהנים את בשר הזבח היא חלק מעבודתם, ועד שאמרו רז"ל: "כהנים אוכלים ובעלים מתכפרין", והיינו שאכילתם את בשר הקרבן היא חלק מהכפרה הנפעלת על-ידו. ועל-פי זה צריך ביאור מדוע נאסרו הכהנים הבעלי-מומין להקריב את הקרבנות, למרות שהם הותרו לאכול מבשר הקדשים?

ככדי להבין זאת, מביא מאמר הזהר העוסק בנושא זה ומבארו על-פי חסידות.

יש להקדים מאמר הרשב"י בפרשת וישב קפ"א ע"א על פסוק זה.

וזה לשונו: תָּא חֲזִי, בְּהֵיאָא שְׁעָתָא דְּהָהוּא נְהָר דְּנִגִּיד וְנִפְיָא אִפְיָא בְּלֵ אִינוּן נְשָׁמְתִין וְאִתְעַבְרַת נּוֹקְבָא, בְּלָהוּ קְיִימִין לְגוֹ בְּקוּרְטָא דְּלָגוֹ בְּסִימּוֹ קוּרְטָא. (פירוש, בתוך פנימיות יסוד ועטרת יסוד דמלכות שנקראות "ציון" ו"ירושלים", ולכך כפל לשונו: "בְּקוּרְטָא דְּלָגוֹ בְּסִימּוֹ קוּרְטָא").

תרגום: בא ראה, באותה שעה שאותו הנהר ששופע ויוצא, מוציא כל אותן הנשמות והנוקבא מתעברת, כולם עומדים בפנים בחדר לפנים מחדר מכוסה. ומפרש המקדש מלך (במוסגר), שהן שתי בחינות פנימיות בספירת המלכות הנקראות "ציון" ו"ירושלים".

וְכַד סִיחָרָא אֲתַפְּנִים בְּהֵיאָא סִטְרָא דְּחֻוּיָא בִּישָׂא, בְּדִין כָּל אִינוּן נְשָׁמְתִין דְּנִפְקִין, אִף עַל גַּב דְּבְלָהוּ דְּכִיין וְבְלָהוּ קוּדִישִׁין, הוּאִיל וְנִפְלוּ בְּפִגְמוֹ, בְּכָל אִינוּן אֲתֵרִי דְּמִטּוֹ אִינוּן נְשָׁמְתִין בְּלָהוּ אֲתֵבְרוּ וְאֲתַפְּנִימוּ בְּכַמָּה צְעָרִין בְּכַמָּה פְּאִבִין, וְאִילִין אִינוּן דְּאֲתֵרְעִי בְּהוּ קוּדִישָׂא בְּרִיף הוּא וְכוּ'. רְזָא דְּמַלְּהָ, שְׂרִיין פְּגוּנָא דְּלֵעִילָא גּוּפָא אֲתַפְּנִים וְנְשָׁמְתָא (פירוש, כשם שלמעלה אין

(6) פסחים נט, ב.

(7) זהר ח"א.

הסדר¹², שהלבנה מקבלת את אורה מהשמש ואופן הארתה בעולם מושפע מקבלה זו.

וידוע, שהענין רומז למעלה במדת מלכותו יתברך המחיה עולמות בריאה יצירה עשיה¹³, שיורדת בן על-דרך זה בני"ע, ובראש חודש נולדת ונעשית נקודה תחת יסוד, ועולת לקבל מאור החמה - שפע מרותיו יתברך המיוחדות במאצילן אין-סוף ברוך הוא.

בתורת הסוד¹⁴ מבואר, ששורש החמה והלבנה הוא בספירות ז"א¹⁵ וספירת המלכות.

ביאור העניין: החמה והלבנה הן בבחינת "משפיע" ו"מקבל" - ללבנה אין אור עצמי משל עצמה, והאור שמאירה לארץ הוא האור שהיא מקבלת מהחמה. וההפרש בין חציו הראשון של החודש שבו נראה אור הלבנה, לחציו השני שבו האור הולך ומתמעט, הוא - עד כמה החלק של הלבנה הנראה על הארץ עומד לנגד השמש. בסוף החודש החלק שממנו מגיע האור לארץ "הוא חשוך מטעם שאין שם אור השמש"; ואילו "בתחלת החודש יתחיל אור השמש להגיע גם באותו חלק", ו"אזי תאיר כנקודה בעלמא והוא מולד הלבנה כידוע, עד שאמצע החודש תתמלא אור בכל חלק¹⁶ זה.

ועניין זה משתלשל משורשן של החמה

(12) ראה רבינו בחיי פרשת פנחס כח, טו ("ידעת רבי שמעון"). וראה ספר המאמרים תר"פ עמ' קסז.

(13) להלן נזכרים יחד בראשי-תיבות: ב"ע.

(14) ראה פרדס שער ערכי הכינויים ובספר קהלת יעקב בערכם. וראה סידור עם דא"ח קפב, ד ואילך. תורת חיים שמות שעא, ב. ספר המאמרים פר"ת עמ' קנט ואילך. שיחת ש"פ וישלח תשנ"ב סעיפים ד-ה. ועוד.

(15) = "זעיר אנפין", שש המידות שבעולם האצילות.

(16) סידור עם דא"ח שם.

"פנימו דסיהרא" שבזה תלוי פגימת נוף הנשמות.

בדברי הזהר נזכר, שהנשמות היוצאות מהלבנה בזמן שהיא פגומה, סובלות "כמה צערין" ו"כמה כאבין". כדי להבין זאת, יש להקדים ולבאר תחילה את משמעות "פגימת הלבנה".

והנה הלבנה מתמעטת בחצי האחרון של כל חודש, עד שבסוף החדש היא מסתתרת לגמרי. וחוזרת ונולדת בעת המולד, ואז עושים ראש חודש ומקריבים קרבן מוסף⁹. והולכת ומתגדלת, עד שבחצי החדש היא במילואה, ואחר כך חוזרת חלילה להתמעט ולהסתתר, ולהולד ולהגדל בו¹⁰. וזהו על-ידי שאמר לה הקב"ה "לכי ומעטי את עצמך"¹¹.

סדר הארתה של הלבנה הוא באופן כזה, שהחל מחציו השני של החודש היא הולכת ומתמעטת, ועד שבערב ראש חודש היא נעלמת לגמרי; ואז נעשה "מולד הלבנה" וקובעים את ראש חודש. בעת המולד היא נקודה בלבד, והולכת וגדלה בחציו הראשון של החודש עד אמצעו, שאז היא במילואה; ואחר כך היא חוזרת להתמעט. וכך חוזר חלילה בכל חודש וחודש.

סדר זה נקבע על-ידי אמירת הקב"ה ללבנה "לכי ומעטי את עצמך". כידוע, בתחילת הבריאה שני המאורות, הלבנה והחמה, נקראו "המאורות הגדולים"¹¹, אלא שאז קטרגה הלבנה ואמרה: "אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד", ועל כך השיב לה הקב"ה "לכי ומעטי את עצמך". מאז נקבע

(8) = פגימת הלבנה.

(9) ראה להלן הערה 17.

(10) חולין ס, ב.

(11) בראשית א, טז. וראה פירש"י שם.

ניצוצים שנפלו ב"שבירת הכלים" מ"ז' מלבין דתהו"¹⁹, שהיו בבחינת "יש" כמו שכתוב²⁰ "וימלך וימת". כי המלוכה רומז על התגלות המדה, להיות "יש" ודבר מורגש, כמו שירגיש חכמתו. ומזה היה סיבת המיתה להיות התהוות סמרא אחרא שהם בחינת הקליפות שהם "יש" נמור לומר²¹ "לי יאורי".

מטרת הירידה של המלכות לעולמות בי"ע היא בכדי לברר את ניצוצות הקדושה שנפלו מעולם התוהו אל תוך הנבראים התחתונים של עולמות בי"ע. וכמבואר בכתבי האריז"ל²², ששבעת המלכים המנויים בכתוב²³ "ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לכני ישראל", הם כנגד שבע המידות של "עולם התוהו" שקדם לעולם האצילות - "עולם התיקון". מידות אלו היו בבחינת "אורות מרובים בכלים מועטים", ולכן נעשה בהן עניין "שבירת הכלים". ועל-ידי "שבירה" זו, "נפלו" ניצוצות למטה והתלבשו בנבראים התחתונים שהם בבחינת "יש" ופירוד כביכול להיותם תחת ממשלת הסטרא אחרא. ועניינה של ספירת המלכות הוא - לרדת לעולמות התחתונים, לברר את הניצוצות שנפלו בהם ולהחזירם לשורשם בקדושה.

ומבאר כאן, שהטעם לכך שהמידות של עולם התוהו "נשברו", הוא משום שהיו בבחינת "יש" ומציאות. כאשר המידה היא בתוקף, הכלי אינו יכול להכיל את תוקף האור, ובמקום שהכלי יגביל את האור ויגלה

והלכנה למעלה בעולם האצילות: ספירת המלכות מצד עצמה אין לה שום אור, ועניינה הוא לקבל את האור מ"זעיר אנפין" ולהורידו ולגלותו בעולמות התחתונים. ונמצא, שבמלכות יש שני עניינים: החלק העליון שבה - מה שהיא מקבלת מהספירות שמעליה; והחלק התחתון שבה - מה שהיא משפיעה לנבראים שתחתיה.

כאשר חלק זה יורד "להיות ראש לשועלים, להחיות רוח שפלים", הוא בדוגמת חלק הלכנה הנראה על הארץ בזמן שהוא אינו עומד כנגד השמש אלא מרוחק ממנה ולכן הוא חשוך. כלומר, הוא "בא בבחינת צמצום והעלם גדול להיותו מאיר שם (בעולמות) בבחינת אחוריים. . . בצמצומים גדולים מאד. וזהו דרך כלל ענין פגימת הלכנה בסוף החודש". אמנם בתחילת החודש, גם החלק השייך להשפעה בבי"ע עולה למקורו בעולם האצילות²⁴, ושם נעשית "נקודה תחת היסוד", שהוא הדרגה התחתונה שבז"א ה"משפיע". ואזי גם חלק המלכות שעניינו להיות בבחינת משפיע לנבראים, מאיר "מאור השמש שהוא בחינת ז"א, וגם ההשפעה שמשפעת המלכות לבי"ע באה בבחינה פנימית ולא בבחינת אחוריים בלבד"²⁵. ובדוגמת חלק הלכנה הנראה על הארץ כאשר הוא עומד כנגד השמש ואורו נראה על הארץ.

והירידה הזאת הוא כדי לברר בירורי

(17) "ועל כן מביאים קרבן בראש חודש שהוא תחלת מולד הלכנה בבחינת נקודה בלבד, והקרבן הוא קרבן מוסף ראש חודש ונקרא עולה ריח ניחוח לה' כו' מפני שאז עולין מ"ג דנוקבא בשלימות הבירור [כדלהלן בהמשך העניין], ואחר כך יוכל לשכון אור המדות על המ"ג והוא ריח ניחוח כו' וכן חוזר חלילה שהלכנה חוזרת וממעטת את עצמה עד שבכל חדש יש ריחוק וקירוב כידוע כי אין יחוד מ"ה וב"ן אלא מדי חדש בחדשו וכמ"ש 'והי' מדי חדש בחדשו יבא כל בשר" - ספר המאמרים תקס"ו עמ' קפא.

(18) סידור עם דא"ח קפג, א.

(19) = שבעת המלכים של תוהו.

(20) שם, לג.

(21) יחזקאל כט, ג.

(22) עץ חיים שער הכללים פרקים א-ב. לקוטי תורה (לאריז"ל) סוף פרשת וישלח. ספר הליקוטים פרשת ויצא.

(23) וישלח לו, לא ואילך.

בבחינת "יש", הלא דבר הוא וחכם "בעיניו" - אזי יש "תקוה", רצה לומר יניקה, ל"כסיל" העליון הידוע²⁷, שהוא שרש הסטרא אחרא - "ממנו".

אדם השקוע "בחכמה דקדושה" אלא שעניין זה עצמו הוא בהתגלות ובמורגש בו, אף שהרגשה זו אינה בבחינת גאווה ממש ואין בה צד של פירוד ח"ו אלא מדובר על עצם הרגשת מעלתו, מכל מקום מהרגשה זו עלולה להשתלשל הרגשה של פירוד ממש. כך זה בנפש האדם וכך גם בנוגע להתהוות הרע בכללות סדר ההשתלשלות, כפי שממשך ומבאר:

והיינו על-ידי השתלשלות: שבעולם הבריאה עדיין "כסיל" זה רובו טוב²⁸, וכאמר רז"ל "שמן ופנינה לשם שמים נתכוונו"²⁹, וכיצירה מתגבר הרע יותר, עד שבעשיה רובו רע.

הישות של הקליפות הקשות המנגרות לקדושה אינה מתהווה בבת אחת במקומה ובמדרגתה, אלא היא מתהווה על-ידי סדר השתלשלות מישות דקה יותר, המשתלשלת מבחינה דקה עוד יותר של ישות וכו' וכו', עד שהשורש הראשון הוא בחינת הישות הדקה שבעולם הקדושה.

באופן כללי, השתלשלות זו נחלקת לשלוש דרגות כלליות: הישות שבעולם הבריאה ש"רובו טוב". בעולם זה ישנה

אותו כפי גדרו ומהותו של הכלי, קרה ההיפך - שהכלים "נשברו" מחמת ריבוי האור.

עניין זה מרומז בהמשך הכתוב "וימלך וימת": לכל ספירה יש את בחינת ה"מלכות" שבה, שעניינה הוא כוח הגילוי שבספירה²⁴. הגילוי מבטא את התפשטות ומציאות הספירה, שהיא דבר המורגש וגלוי. ובדוגמת כוח החכמה שבנפש: עצם הכוח הוא היות האדם חכם, והמלכות שבחכמה היא התגלות החכמה וביטוי מציאותה. וכן במידת החסד: מידת החסד עצמה היא הנטייה כלפי חסד וכו', ואילו המלכות שבחסד היא הרגשת והתגלות החסד באדם.

וזהו תוכן תיבת "וימלך" כפי שהיא בהקשר למידות שבעולם התהו: מידות אלה היו בתוקף המציאות וההתגלות שבדקות דדקות זהו עניין של "ישות"; על-ידי כך נעשה "וימת": נעשתה "שבירת הכלים", ודבר זה הוא הסיבה לעניין המיתה. ה"שבירה" גרמה לכך שניצוצות הקדושה יפלו למטה, ומהם נתהוו הקליפות שהן "יש גמור" ובבחינת "מות" ממש²⁵.

וכמו שכתוב "ראית איש חכם בעיניו, תקוה לכסיל ממנו"²⁶. פירוש: אף-על-פי שה"איש חכם" בחכמה דקדושה, בדיעת גדולת ה' וחדר גאונו, אבל כשהחכמה

24 ראה ספר המאמרים שם עמ' קעה: "בחינת ההתגלות בכלל. נקרא בשם בחינת מלכות כידוע, ובדרך פרט בחינת הגילוי של כל מציאות פרטי נקרא בשם מלכות". וראה לקוטי תורה מסעי פט, ד.

25 כלומר, המידות שבעולם התהו אינן בבחינת ישות ופירוד ח"ו, אלא עניין הישות הוא רק בעצם היות הספירות בבחינת התפשטות והתגלות - "מורגש"; ומכל מקום בבחינת "ישות" דקה זו שבעולם הקדושה, נעשית על-ידי "שבירה" ו"נפילה" וריבוי השתלשלות - הישות כפי שהיא בקליפה וסטרא אחרא.

26 משלי כו, יב.

27 ראה קהלת ד, יג: "מלך זקן וכסיל" ובפרש"י שם דקאי על היצה"ר. וראה קהלת רבה שם. זהר ח"ג קעט, א ובפירוש הרמ"ז שם.

28 מבואר בספרי קבלה וחסידות, שעולם הבריאה רובו טוב ומיעוטו רע, ועולם היצירה חצוי טוב וחצוי רע, ועולם העשיה רובו רע. ראה עץ חיים שער מג (שער ציור עולמות) בהקדמה להדרוש. שער מט פ"ו. ספר המאמרים תרצ"א עמ' שלה. ובכמה מקומות.

29 בבא בתרא טז, א.

דתן עיניו במזיד מפני רשעתו וקנאתו . . .
ונראים המאמרים כסותרים זה את זה?³²

"אך הענין הוא, דבאמת אינם סותרים זה את זה כלל, דמה שכתוב 'נתן עיניו' בבחינת רע גמור, הוא בחינת 'ס"מ דיצירה', ומכל-שכן דעשיה, ששם חצי רע גמור; ומה שכתוב 'לשם שמים נתכוין' מיירי ב'ס"מ דבריאה' שמיעוטו רע, אך אעפ"כ שמץ מיניה לרע, על כן קטרג לרע, אבל כוונתו אינו לרע אלא לשם שמים בלבד, כי בטל הוא לגבי הקדושה ביותר, והיינו ענין שטן שבעולם הבריאה"³³.

ונמצא, שגם לישות הגסה ביותר - אותו יצר הרע ש'נתן עיניו' להחריב את המקדש - יש שורש כביכול בעולם הקדושה; וגם התהוות הקליפה הגסה נעשית באמצעות השתלשלות מעניין ה"יש" כפי שהוא בדקות דקות בעולמות העליונים. ועל-דרך-זה בנוגע לניצוצות האלוקיים של שם ב"ן³⁴ דתוהו שנפלו וירדו להתלבש בנבראים התחתונים, שבתחילה הם היו בבחינת "יש" ו"מורגש" דקדושה בעולם התוהו, ועל-ידי השבירה והנפילה הם נעשו בבחינת יש גמור.

והכירור³⁵ שלהם הוא על-ידי עשר ספירות דמ"ה, שהחכמה היא כביטול כמציאות לגמרי בהתחכמות זו כביטול הנמצאים אליו יתברך ד"אין עוד"³⁶, וכן שאר כל המדות. ובהתגלותם בכלים דעשר ספירות דב"ן שנפלו, הם פועלים בחינת הביטול גם בהם. וזוהי ענין הכירור שלהם, שמקבלים הביטול על-ידי גילוי עשר ספירות דמ"ה.

33) ספר המאמרים תקס"ו עמ' קפג.

34) הגימטריה של ב"ן היא כגימטריה של שם הוי"ה כאשר נכתב במילוי כזה: יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה (עץ חיים שער ה' (שער טנת"א) פ"א, ובכמה מקומות).

35) לכללות המבואר להלן - ראה להלן מצות מחצית השקל.

36) ואתחנן ד, לה.

הרגשת ה"יש" אבל "יש" זה הוא בבחינת "טוב". הנבראים שבעולם זה משיגים אלוקות ורוצים להתכלל באלוקות, אבל עצם ההרגשה העצמית מבטאת צד של "פירוד" מאלוקות. עצם העובדה שיש מי שמשיג ויש מי שאוהב היא ביטוי של ישות בדקות דדקות.

על הקליפה כפי שהיא בעולם זה נאמר "שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו": השטן המקטרג מתכוון לשם שמים³⁰. ונמצא, שהשטן, הקליפה, כפי שהוא בדרגה עליונה יותר, אינו בבחינת רע ופירוד המנגדים לקדושה לשם ההתנגדות, אלא כוונתו היא לשם שמים. ובכל זאת הוא נקרא שטן, מפני שהוא בבחינת "יש" מורגש המקטרג לרע אלא שמטרתו היא לטוב.

אחר כך הישות משתלשלת בשלבים נוספים ונעשית גסה יותר: בעולם היצירה היא בבחינת חצי טוב וחצי רע, ובעולם העשיה - רובה רע²⁸.

ועליו כיוונו רז"ל, "נתן עיניו במקדש ראשון והחריבו, נתן עיניו במקדש שני כו"³¹, ואין המאמרים סותרים זה את זה. ועל-דרך-זה נפלו הכלים די' ספירות דב"ן דתוהו, שהיו בבחינת "יש", בבי"ע.

על אותו שטן שעליו אמרו חז"ל שכוונתו לשם שמים, אמרו בגמרא במקום אחר³² שנתן עיניו במקדש ראשון ושני והחריבם, "ומשמע,

30) בגמרא שם הכוונה לשטן שקטרג על איוב. וכמבואר שם בגמרא ש"כיון דחזיא להקדוש ברוך הוא דנטיה דעתיא בתר איוב, אמר: חס ושלום מינשי ליה לרחמנותיה דאברהם". ועל-דרך המבואר בכתוב (שמואל-א, ו) לגבי פניה: "וכעסתה צרתה גם כעס בעבור הרעימה" - בכדי שתתפלל ותבקש מהקב"ה בנים. אך מכך מוכח, שכללות עניינו של השטן הוא לקטרג לשם שמים - לשם כוונה טובה.

31) סוכה נב, א.

32) בסוכה שם מדבר על היצר הרע, אבל ראה בכא בתרא שם: "הוא שטן הוא יצר הרע".